

24.18x28.29	1	68	עמוד	הארץ - גלריה	03/02/2023	84854378-7
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910						

ילדים ונוער

נאים השכנים בעיניה

אדם החש בודד בבית מרובה החדרים שבנה לעצמו עומד במרכז ספרה של חיה שנהב, שהופיע במהדורה מחודשת. המסר הפוליטי המשתמע ממנו רלוונטי לא רק לילדים

אבי גרפינקל

// זה תענוג להתחבא, אבל אסון לא להימצא, כתב הפסיכולוג דונלד ויניקוט ובכך תיאר מבלי דעת את יצירתה של סופרת הילדים חיה שנהב – "מיץ פטל" ועד "מאה חדרים", שיצא עכשיו מחדש, מלווה באיורים מלאי חיים של ירמי פינקוס. "מיץ פטל", אולי הטוב שבספרי הילדים בעברית, הופיע עוד ב-1970 ונקרא ככהנאה עד היום בכתבים רבים בישראל. הוא נפתח כוכור בתעלומה: "החיות בחורשה שאלו: 'מיהו מיץ פטל?' אבל אף חיה לא ידעה".

שתי חיות גדולות, גירפה ואריה, כלומר אמא ואבא, יוצאות לברר מיהו מיץ פטל, שמסתתר בביתו ומשיב על שאלתם בקריאה: "אני מיץ פטל!" אבל האריה והגירפה לא מסתפקים בכך ואומרים: "אנחנו רוצים לדעת מי אתה" – כלומר, לברר את זהותך.

מיץ פטל הוא הילד שמרגיש כי הוריו, ואולי עולם המבוגרים בכלל, לא מכירים ולא מבינים אותו. נפשו, מחשבתו ורגשותיו מוחבאים בגופו, נסתרים מאחרים, בדיוק כפי שמיץ פטל נסתר בין קירות ביתו: "אף אחד לא יודע מי אני? זה סוד". והרי מגיע רגע, אולי בסביבות גיל 3 או 4, שבו כולנו מבינים את האמת הזאת בדבר בדיוחנותו העקרונית. זה הגיל שבו אנחנו לומדים את ההבחנה בין הפנים לחוץ, בין הנסתר לגלוי, בין השם המקרי שנתנו לנו הורינו, לפני שהכירו אותנו ולפני שגיבשנו אישיות ייחודית משלנו, ובין השם שאנו נרמזים לעצמנו במעשינו.

הגיל שבו נוחת עלינו ההבנה הזאת הוא גם הגיל שבו מתחילים לספר לילדים את "מיץ פטל". באופן אמעניין, גם האריה והגירפה מבינים שעליהם להסתתר, כלומר לצמצם את עצמם, להקשיב ולא להכתוב, כדי לגלות מיהו מיץ פטל. כלומר, לתת לילד להתבטא בזמן ובתנאים שלו. זה מסר חשוב להורים שמקריאים את הספר.

לאחר ניסיונות כושלים, האריה והגירפה מתחבאים כל אחד מאחורי מה שמתאים לו ולזהותו הייחודית – האריה מאחורי שיח והגירפה מאחורי עץ

– ושומרים על השקט. אחרי שמיץ פטל פונה אליהם, הם פותחים בסדרת ניחושים, מפיל ועד יתוש – ולבסוף מגיעה התשובה הנכונה: מיץ פטל הוא ארנב. תעלומת המסתורין הבלשית שהגיעה את העלילה המסקרנת הגיעה לסיומה בהיודעות, בוהיו, לרוב של אהוב או קרוב משפחה, כמו בטרנדיה יונית. העונג בגילוי כל פעם מחדש, בכל אחת מהקריאות החוזרות של הספר להמוני ילדים לאורך יותר מ-50 שנה, לא קהה לעולם. זה כיף להתחבא, אבל אסון לא להימצא. או לילד שהוריו לא מחפשים אותו, לא מקשיבים לו ולא מכירים (מוצאים) אותו. או לילד שהוריו מתעניינים בו רק כדי להכתוב לו זהות חיצונית וזה לו, שהם חפצים ביקרה, מיתוש ועד פיל.

את העונג שבהימצאות חוגג מיץ פטל בתחרות ריצה שאליה הוא מומין את הוריו הסמליים, האריה והגירפה, ובה הוא כמובן מנצח. גם זה חלק מזהותו, תחום שהוא טוב בו, עולה על הוריו – וילדים הרי מתרצים יותר מהוריהם, ארנביים במובן זה. הספר מסתיים בהיפוך תפקידים, כאשר מיץ פטל הארנב מומין את האריה והגירפה לביתו, מארח אותם ומכבד אותם בארוחה שכוללת כמובן שתיית מיץ פטל. הילד הופך לבעל הבית, המארח, המאכיל. וזהו תהליך ההתבגרות הבריאה שעל כולנו לעבור: מתלות בהורים, דרך פרידה וחוסר היכרות ועד פגישה מחדשת וחזרה ליחסים שוויוניים יותר, מלאי נדיבות.

וזה גם תהליך ההתבגרות הבריאה שאליו חוזרת שנהב בספריה שוב ושוב, לרוב סביב מושג הבית: בנייה שלו, התרחקות ממנו וחזרה אליו. כך בספר "מה נעשה עם גינג'ר", שבו הכלב החמוד המשתולל והמפריע, גם הוא כמובן משל לילד, שובר דברים ומבלגן את החדרים, ובלי שוקלים אם להתיר את המשך שהותו בבית, עד שהם מתאהבים בו, אמנם תוך הבעת התקווה שעוד יש תנה ויתבגר. כך גם בספרים "חתול ירוק" ו"עליוזה הבר" וזהו וחברים" – שגיבוריהם נמנעים מלהכניס זרים לביתם עד שהם מתרצים ונפתחים לעולם. וכך גם בספר "דובילה בונה בית", שבו חיות רבות מדי נכנסות לבית שבנה הגיבור ונעשה שם צפוף – עד שהוא בורח לו בית חדש.

איור של ירמי פינקוס מתוך הספר גניעות של הומו

מאה חדרים

חיה שנהב

איורים: ירמי פינקוס
הוצאת מאגנט, 32 עמודים, 74 שקלים

הספר הנוכחי, "מאה חדרים", הוא תמונת ראי ל"דובילה בונה בית". כך הוא מתחיל: "איש אחד רצה שיהיה לו בית. / הוא קרא לבנאים ואמר להם: / תבנו לי בית. / והבנאים בנו לו בית קטן. / יותר גדול, הוא אמר להם, 'תוסיפו חדר'. / והבנאים הוסיפו עוד חדר. / ועוד אחד".

וכך עד 100 חדרים. בחדר אחד מציב האיש כיסאות ובחדר אחר שולחנות, בחדר אחד צלחות ובחדר אחר מזלגות וכן הלאה. כשהוא מגיע לחדר האחרון, לחדר ה-100, כבר לא נשאר לו מה לשים. וכך הוחלט: זה יהיה חדר ריק. ואז מוצא עצמו האיש אוכל על הרצפה, לאחר שנאלץ לאסוף את הסכרים מחדרים שונים. בני קודה זו הוסיף המאייר ירמי פינקוס גניעה של הומוור משלו כשצייר ליד האיש הסועד בעגמומיות תרנגולת מרוצה מעצמה השרה ומנגנת בגיטרה.

באחד מ-100 החדרים, זה שנמצאת בו רק מראה, מתבונן האיש בעצמו ורואה שהוא עייף, מלוכלך וכביעס. זהו רגע ההבנה, ההכרה בטעות. האיש מכין סוף סוף מה עליו לעשות, מה היה עליו לעשות מלכתחילה: הוא אוסף את כל הריטיו וחפציו ומכניס את כולם לחדר הריק, החדר ה-100, ושם הוא גר באושה במהלך הפוך ל"דובילה בונה בית", שאורחיו הפכו אותו לציפוף וגרמו לבעליו לעבור לבית חדש וריק, כאן האיש מחליט למכור את 99 החדרים הריקים לדיירים אחרים, ונהנה מחברתם. כלומר, בדומה למיץ פטל, לעליוזה הברווזה ולחתול הירוק, הוא מניח להם להיכנס למבצרו – ומתענג על כך.

אם נרצה להיות פוליטיים, נאמר ששנהב ביקשה לתקוף ב"מאה חדרים" את שתי התאוות הסותרות לכאורה אך המפעילות בעת ובעונה אחת את הורם השליט בישראל: תאוות ההתפשטות ותאוות ההתבודדות. והרי תאוות אלה מזויות זו את זו – ככל שמתפשטים יותר, על חשבון אחרים, גם חשים בודדים יותר. ואולם, כך וחרת לנו שנהב ב"מיץ פטל", שנים אחדות לא חר מלחמת ששת הימים, והדברים תקפים גם בימינו: אידיאל ההסתפקות העצמית, ההתבודדות, הוא אשליה מסוכנת, לא בוגרת, שסופה אומללות. לכן, כנהוג לומר, ספר זה מומלץ לילדים ולמבוגרים כאחד.